

Latvijas lingvistikas olimpiāde 2016

Pirmā kārtā, 9. janvārī: atbildes un risinājumi

1. uzdevums (10 punkti). Četros no pieciem dotajiem teikumiem ir pa vienam vārdu savienojumam ar noteiktu īpatnību.

1. Viņš vēlas iegādāties trusi kā mājdzīvnieku, kaut gan ir gatavs izskatīt arī citas alternatīvas.
2. Viņš nesteidzīgi soļo pa kalnu taku, izbaudot dabas skaistumu.
3. Viņš atrada mežā 7 dažādas dzīvnieku sugas.
4. Viņš aizbrauca strādāt uz Īriju, bet tagad ļoti grib atgriezties atpakaļ Latvijā.
5. Viņš uzgāja augšā pa trepēm, solot, ka drīz atgriezīsies.

Jautājums. Izrakstiet šos vārdu savienojumus (**6 punkti**):

1. citas alternatīvas.
3. dažādas sugas
4. atgriezties atpakaļ
5. uzgāja augšā

un paskaidrojiet, kas tā ir par īpatnību (**4 punkti**):

Šie vārdu savienojumi ir t.s. pleonasm¹. Citiem vārdiem, tajos ir informācija, kas ir izteikta vairāk nekā vienu reizi. Piem. vārdu savienojumā “uzgāja augšā” informācija, kas izteikta vārdā “augšā” ir jau izteikta priedēklī “uz-”.

Bija svarīgi precīzi izrakstīt vārdu savienojumus. Piem., daudzi izrakstīja “7 dažādas” vārdu savienojuma “dažādas sugas” vietā, taču šāda atbilde netika ieskaitīta, jo pašā savienojumā “7 dažādas” nav atkārtotošās informācijas, jo mēdz būt arī 7 vienādas lietas, bet sugas gan ir dažādas pēc definīcijas.

2. uzdevums (10 punkti). Ir doti daži no skaitļa vārdiem 1-9 !kung valodas žulhoanu dialektā jauktā secībā:

a. n!àni - 3	f. tsàqn ko tsàqn ko n!àni
b. n!àni ko n!àni – 3+3=6	2+2+3=7
c. nlè!é - 1	g. tsàqn ko tsàqn ko tsàqn ko
d. tsàqn - 2	tsàqn 2+2+2+2=8
e. tsàqn ko n!àni – 2+3=5	

4=tsàqn ko tsàqn,
9= n!àni ko n!àni ko n!àni

Var padomāt, ka līdzās $9=3+3+3$ varētu būt arī citas iespējas, piem. $*9=2+2+2+3$, bet ir likumsakarības, kas ļauj atmest šo versiju. Pirmkārt, ja paskatīties uz visiem dotajiem skaitļiem, kas nav pirmskaitļi, var novērot, ka šādi skaitļi tiek izteikti ar pēc iespējas mazāku skaitu vienādu vārdu ($4=2+2$, $6=3+3$, $8=2+2+2+2$), un $*9=2+2+2+3$ šādu likumsakarību lauza. Kas attiecas uz citiem variantiem, kas sastapās dažos no darbiem, piem. $*9=2+2+2+2+1$, var pamanīt, ka salikšanai izmanto tikai skaitļus 2 un 3, un nekur – 1, un $*9=2+2+2+2+1$ šo likumsakarību lauza.

¹protams, dalībniekiem šis termins nebija jāzina; tika ieskaitīts jebkurš patiesībai atbilstošs formulējums.

3. uzdevums (10 punkti). Risinājums kļūs pieejams 2017. gada februārī.

4. uzdevums (25 punkti). Doti teikumi somu⁴ valodā un to latviskie tulkojumi:

1. Kauniin naisen hameet ovat keltaisia.

Skaistas meitenes priekšauti ir dzelteni.

2. Nämä ovat ohuita koiria.

Tie ir tievi suņi.

3. Tumman metsän ruskeat puut ovat suuria.

Tumša meža brūni koki ir lieli.

4. Suuret päät ovat kauniita.

Lielas galvas ir skaistas.

5. Tummat hiukset ovat täällä.

Tumši mati ir šeit.

6. Nämä ovat kiinnostavia mieleenpainuvia junia.

Tie ir interesanti atmiņā paliekoši vilcieni.

7. Ohuet koirat ovat ruskeita.

Tievi suņi ir brūni.

8. Mieleenpainuvat luolat ovat täällä.

Atmiņā paliekošas alas ir šeit.

1. jautājums. Pārtulkojiet uz latviešu valodu

9. Metsāt ovat täällä.

10. Keltaiset junat ovat suuria.

Vispirms tiksīm galā ar uzdevuma 1. daļu:

- vārdu secība tāpat, kā latv. val.

- galotne **-t** apzīmē daudzskaitļa nominatīvu, **-n** *vienskaitļa* ģenitīvu.

- īpašības vārdi saskaņojas ar lietvārdiem pēc locījuma.

Ja izteicējs (jeb, prasti izsakoties, viss, kas pēc **ovat**) ir lietvārds un/vai īpašības vārds, tie ir kādā citā, mums nezināmā locījumā, sauksim to par locījumu X. Tai mēdz būt galotne “-ia” vai “-ita”. Tiksīm skaidrībā, kad ir kāda, izrakstot visas uzdevuma 1. daļā sastopamās formas:

<i>-ita</i>			VS	<i>-ia</i>	
viensk. ģen	daudzsk. nom	X		daudzsk. nom	X
	ruskeat	ruskeita		Koirat	koiria
kauniin		kauniita		Suuret	suuria
	ohuet	ohuita		mieleenpainuvat	mieleenpainuvia
				junia	
				keltaisia	

No šejienes jau var izsecināt noteikumus, taču uzskatāmības labad papildināsim tabulu, izmantojot jau iegūto informāciju (-t apzīmē daudzskaitļa nominatīvu, -n vienskaitļa ģenitīvu), kā arī vēl nepārtulkotos piemērus no 1. jautājuma.

-ita			VS	-ia	
viensk.	daudzsk. nom	X		daudzsk. nom	X
<i>ruskea-n</i>	ruskea-t	ruske-ita		koira-t	koir-ia
kauniin	<i>kaunii-t</i>	kauni-ita		suure-t	suur-ia
<i>ohue-n</i>	ohue-t	ohu-ita		mieleenpainuva-t	mieleenpainuv-ia
			<i>juna-t*</i>	jun-ia	
			<i>keltaise-t*</i>	keltais-ia	

*piemēri no 1. jautājuma

No šejienes skaidri redzams, ka gadījumā, ja sakne beidzas ar divskani, tad veidojot formu X, novāc galotni -t un otro patskani divskani aizstāj ar -ita. Ja sakne beidzas ar vienu patskani, tad veidojot formu X, novāc galotni -t un to patskani aizstāj ar -ia.

1. jautājums. Pārtulkojiet uz latviešu valodu (1 punkts):

9. Metsāt ovat täällä. **Meži ir šeit.**

10. Keltaiset junat ovat suuria. **Dzelteni vilcieni ir lieli.**

2. jautājums. Pārtulkojiet uz somu valodu (1 punkts):

11. Tie ir tumši koki. **Nämä ovat tummia puita.**

Doti vēl daži teikumi somu valodā:

12. **Nämä ovat ruskeat silmät.**

Tās ir brūnas acis.

13. **Nuoren tupakoitsijan hampaat ovat keltaiset.**

Jauna smēķētāja zobi ir dzelteni.

14. **Mustat sukset ovat mieleenpainuvat.**

Melnas slēpes ir atmiņā paliekošas.

15. **Nämä ovat vakaan käden sormet.**

Tie ir stipras rokas pirksti.

16. **Nämä ovat ohuen lapsen hampaan juuret.**

Tās ir tieva bērna zoba saknes.

Šajā uzdevuma daļā locījumi ir atšķirīgi. Var pamanīt, ka visur, kur jābūt galotnei **-ia/-ita** ir galotne **-t**, tāpat kā daudzskaitļa nominatīva. Vissvarīgākā un visgrūtākā uzdevuma daļa ir saprast, kāpēc tā ir.

Izrakstīsim visus teikumus tabulā un paskatīsimies uz tajā iesaistīto lietvārdu nozīmēm.

-t	VS	-ia/-ita
Nämä ovat ruskeat silmä-t (acis)		Kauniin naisen hameet (priekšauti) ovat keltais-ia
Nuoren tupakoitsijan hampaat (zobi) ovat keltaise-t		Nämä ovat ohuita koir-ia (suņi)
Mustat sukset (slēpes) ovat mieleenpainuva-t		Tumman metsän ruskeat puut (koki) ovat suur-ia
Nämä ovat vakaan käden sorme-t (pirksti)		Suuret pääät (galvas) ovat kauni-ita
Nämä ovat ohuen lapsen hampaan juure-t (saknes)		Nämä ovat kiinnostavia mieleenpainuvia jun-ia (vilcieni)
<i>Puun juuret</i> (saknes) <i>ovat vakaa-t</i>		Ohuet koirat (suņi) ovat ruske-ita
		<i>Keltaiset junat</i> (vilcieni) <i>ovat suur-ia</i>
	<i>Tupakoitsijat</i> (smēķētāji) <i>ovat ohu-ita</i>	

Saīsinot tabulu, saņemam

acis	priekšauti
zobi	suņi
slēpes	koki
pirksti	galvas
saknes	vilcieni
	smēķētāji

Atšķirība starp vārdiem pa kreisi un pa labi ir saistīta ar to, vai lietas, kuras tie apzīmē, ir “dalāmas/nedalāmas”. Pa kreisi ir vārdi, ar kuru daudzskaitļa formu apzīmē vienu parasti nedalāmu sistēmu, atšķirībā no vārdiem pa labi, ar kuru daudzskaitļa formu parasti apzīmē vairāku objektu kopu. Runājot par (piem. koka) saknēm, parasti runā par vienotu sakņu sistēmu, nevis par atsevišķām saknēm; runājot par acīm – parasti runā par acu pāri, tāpat ar slēpēm, utt. Alternatīvs skaidrojums, kas arī saņēma maksimālo punktu skaitu, ir novērojums, ka pa kreisi visi vārdi ir biežāk sastopami daudzskaitlī, nekā vienskaitlī, atšķirībā no vārdiem pa labi.

3. jautājums. Pārtulkojiet uz latviešu valodu (1 punkts)

17. Puun juuret ovat vakaat. **Koka saknes ir stipras.**

18. Tupakoitsijat ovat ohuita. **Smēķētāji ir tievi.**

4. jautājums. Pārtulkojiet uz somu valodu (7 punkti):

19. Tās ir melnas alas. **Nämä ovat mustia luolia** (jo tipiski “alas” ir atsevišķu objektu kopa)

20. Meitenes ir jaunas. **Naiset ovat nuoria** (*nuoria*, nevis **nuoret*, jo “meitenes” arī nav vienota sistēma)

21. Tie ir skaisti melni mati. **Nämä ovat kauniit mustat hiukset** (-t, jo par matiem gan visbiežāk runā kā par vienu nedalāmu objektu)

22. Rokas ir lielas. **Kädet ovat suuret.**

23. Tie ir bērna priekšauti. **Nämä ovat lapsen hameita.**

24. Lieli koki ir stipri. **Suuret puut ovat vakaita.**

25. Tie ir skaisti bērni. **Nämä ovat kauniita lapsia.**

26. Suņa zobi ir stipri. **Koiran hampaat ovat vakaat.**

"Nāmā ovat ruskeita suksia."

6. jautājums. Pārtulkojiet teikumu (**1 punkts**): **Tās ir brūnas slēpes.**

un pamēģiniet izdomāt situāciju, kurā šis teikums būtu gramatiski pareizs (**2 punkti**):

Parasti tiešām ir jāsaka "**sukset**", taču specifiskā kontekstā, kad runa nav par vienotu slēpju pāri, bet par daudzām atsevišķām slēpēm, jāsaka "**suksia**" kā ar visiem "dalāmiem" lietvārdiem. Situāciju piemēri no dalībnieku darbiem: darba procesa novērošana slēpju ražošanas rūpnīcā, zemestrīce slēpju noliktavā, u.c.

5. uzdevums (10 punkti).

Šobrīd risinājums nav pieejams.